

ALLA ELEVER HAR RÄTT ATT LÄRA SIG LÄSA, SKRIVA OCH RÄKNA

PM om införandet av en läsa-skriva-räknagaranti i skolan
2013-03-01

En god läs- och skrivförmåga är helt avgörande för elevens möjligheter att orientera sig i samhället. Det handlar om förmågan att kommunicera och göra sig hörd i samhället, att kunna delta i det demokratiska samtalet. Det är dessutom mycket svårt att etablera sig på arbetsmarknaden utan basala kunskaper i läs- och skrivkunighet. Kommunikation med myndigheter, organisationer, utbildningsväsende, hälso- och sjukvårdsorganisation m.m. är till stor del skriftlig. Att inte ha väl utvecklade förmågor i att läsa och skriva är i vårt samhälle en oerhörd nackdel och innebär en ökad risk för arbetslöshet och utanförskap, och i förlängningen sämre hälsa. Det handlar också om att ha förmågan att kommunicera, göra sin röst hörd, delta i det demokratiska samtalet. Att alla elever garanteras tillfredsställande kunskaper i att läsa och skriva är inte bara viktigt för individens personliga välbefinnande, det är i allra högsta grad en fråga om demokrati.

Men försämrad läskunighet får ytterligare negativa följdverkningar. Bristande färdigheter innebär minskad förmåga att dra logiska slutsatser och att "läsa mellan raderna", vilket i sin tur drabbar alla andra ämnen. Metaforer och bildspråk blir svårare att tillämpa och förstå. God läskunighet utvecklar minnet, förmågan till uppmärksamhet, koncentration och abstrakt tänkande. Det är en förutsättning för användning av och förståelse för faktainformation, beslutsfattande och självständigt kritiskt tänkande.

Skolverket beskriver i sitt forskningsprojekt "Forskning för skolan" hur läskunigheten påverkar elevens möjligheter till annan inlärning:

"Allt bygge av kunskap kräver god läsförståelse och behärskning av olika läs- och skrivarter. De elever som klarar av att skapa en balans mellan tekniskt och funktionellt läsande och skrivande blir på sikt även bra på att återskapa mening i läroböcker."

Att våra elever garanteras basala kunskaper i matematik är också av avgörande betydelse. Med en gedigen grund, som etableras redan under årskurs 1-3, får eleverna de nödvändiga verktygen för att klara skola, arbetsmarknad och vardagsliv. Utan basfärdigheter är man sämre rustad att möta vardagens utmaningar. En hög generell nivå utgör också en grogrund för de elever som har intresse att utveckla sina matematiska färdigheter ytterligare, och blir genom det väl förberedda att läsa matematik på avancerad nivå senare i utbildningssystemet. För att upprätthålla Sverige som en forsknings- och innovationsintensiv kunskapsnation är det viktigt att vi får en god återväxt av individer med väl utvecklade kunskaper i matematik. Det är alltså både en demokratifråga och ett sätt att främja forskning och innovation. Bredd ger spets. Grundläggande matematikkunskaper är på samma sätt som grundläggande läsförståelse avgörande för att kunna tillgodogöra sig andra ämnen i skolan, inte minst de naturvetenskapliga.

I avhandlingen "Betyget i matematik – Vad ger grundskolans matematikbetyg för information?" (Uppsala universitet, 2010) av Staffan Stenhag beskrivs vilken betydelse grundskolans slutbetyg i matematik har för studieresultaten i övrigt:

"Den sammantagna slutsatsen av detta blir att ett högt matematikbetyg

fungerar som en god markör för generell studieframgång.”

Forskningen visar att det mest effektiva sättet att förebygga bristfälliga kunskaper är tidiga insatser. LiliAnn Sackerud konstaterar i forskningsrapporten ”Framgångsrik undervisning med fokus på undervisningsformer (Umeå universitet 2012):

”På lång sikt är det ideala att detta (bristande måluppfyllelse, vår anm.) förebyggs med en satsning på årskurserna 1–3.”

Hur utvecklas skolresultaten?

Andel obehöriga till gymnasiet har de senaste åren utvecklats enligt nedan:

- 1999 – 9,7 %
- 2006 – 10,5 %
- 2010 – 11,8 %
- 2012 – 12,5 %

Det ger en bild av utvecklingen i skolan. Andra data understryker allvaret:

- 17 procent av eleverna i årskurs nio blev inte godkända på nationella provet i matematik vårterminen 2012 mot 12,4 procent 2006. När mätningarna startade var siffran 9,2 %.
- Svenska fjärdeklassare läser allt sämre. De har framför allt svårare att läsa och förstå längre faktatexter. Det visar den internationella undersökningen PIRLS som presenterats i slutet av 2012. PIRLS har genomförts sedan 2001 och Sverige är ett av de fåtal deltagande länder som har försämrat sina resultat under hela perioden. 2001 hade svenska eleverna i skolår 4 den högsta poängen av samtliga deltagande länders barn från samma skolår. 2006 har resultaten sjunkit drastiskt, när exempelvis resultaten i våra grannländer förbättras.
- I den internationella undersökningen TIMSS, som presenterades i december 2012, framgår att svenska elevers kunskaper i matematik är lägre jämfört med genomsnittet för elever i EU/OECD-länderna. Elever i Finland och Danmark presterar bättre än elever i Sverige. Resultatutvecklingen har försämrats markant de senaste åren.
- Sverige hör till de länder där skolresultaten utvecklas åt fel håll, slår OECD fast i en rapport i februari 2013. Slutsatsen i OECD-rapporten är att skolsystem går att göra mer likvärdiga samtidigt som resultaten förbättras, och det på några år. Det har skett i länder som Tyskland, Lettland, Albanien och Chile. OECD påpekar att riktat stöd till elever (och skolor) med särskilda behov kan ha en avgörande roll. Sverige, däremot, hör till de länder där utvecklingen gått åt motsatt håll – resultaten har försämrats och gapen ökat.
- Flera historiker och universitetslärare slog nyligen larm (UNT 5/2-2013 - Våra studenter kan inte svenska) om universitetsstudenternas undermåliga kunskaper i svenska språket. Universitetslärarna gick ut i offentligheten med ”ett veritabelt nödrop”

om att studenterna inte längre har det redskap som är nödvändigt för att över huvud taget kunna ta till sig humanistisk vetenskap: språket. Författarna skriver bl.a.: "Vi som undervisar på universitetsnivå har inga möjligheter att täcka upp för de brister som uppstått redan i grund- och gymnasieskolan."

- Både Skolverket och TIMSS påvisar ett starkt samband med elevens socioekonomiska förhållanden och skolresultat. Föräldrarnas utbildningsnivå avspeglas tydligt i elevens resultat.

Genomförda insatser för att öka läsförståelsen och matematikkunskaperna i tidiga år

Folkpartiet presenterade 2005 rapporten "Dags för en Läsa-skriva-räkna-garanti i lågstadiet". I rapporten beskriver Folkpartiet en reform som ska garantera elevens rätt att lära sig läsa, skriva och räkna.:

"Ingen elev som hamnar efter i lågstadiets svenska och matematik får lämnas i sticket. I folkpartiets skola ska barn med svårigheter att läsa, skriva och räkna garanterat få hjälp att tillägna sig baskunskaperna."

Syftet med förslaget var:

- Att åstadkomma en stark fokusering under hela årskurs 1-3 på baskunskaperna svenska och matematik.
- Att tydliggöra för föräldrar vilka rättigheter en elev har att få hjälp om han eller hon inte når kunskapsmålen i dessa kärnfärdigheter.

Garantin skulle vara en garanti för föräldrar och elever att de, om det uppstår problem vid inläring av baskunskaperna, får extra hjälp från skolan. I de fall det visar sig att en elev halkar efter skulle en lång rad åtgärder sättas in.

Tyvärr har regeringen slarvat bort denna viktiga reform. När regeringen genomförde en insats syftande till förbättra att läs-, skriv- och räkneförmågan hade garantin förvandlats till en satsning i form av ett riktat statsbidrag för huvudmän att söka för att stärka arbetet med basfärdigheterna läsa, skriva och räkna med fokus på årskurs 1-3. Det var inte längre en garanterad rättighet för elever med behov av stöd.

Satsningen fanns med i regeringens budget mellan 2008-2012. Från 2013 är detta statsbidrag avvecklat, och möjligheten att söka pengar står inte längre till buds.

Miljöpartiets förslag: En riktig läsa-skriva-räkna-garanti

Vi ska aldrig acceptera att föräldrarnas utbildningsbakgrund och ekonomiska status skall vara avgörande för elevens chans i skolan. Ingen elev skall vara beroende av huvudmannens godtycke. Därför vill Miljöpartiet lyfta fram elevernas rättighet att lära sig läsa, skriva och räkna innan man lämnar årskurs tre, genom en riktig läsa-skriva-räkna-garanti.

Miljöpartiet vill införa ordinationsrätt för lärare. Varje lärare skall ha möjlighet att ordinera stödåtgärder till elever med behov av extra hjälp. Till sitt stöd har lärarna sin skolledare och kollegorna i elevvårdskonferenser där bl a specialpedagoger, kuratorer och andra viktiga kompetenser finns tillgängliga för kvalificerade bedömningar. På samma sätt som en legitimerad läkare kan ordinera en särskild medicinsk åtgärd till en patient som behöver det, så ska en legitimerad lärare kunna ordinera en pedagogisk åtgärd till den elev som behöver det. En läsa-skriva-räkna-garanti bör införas inom ramen för ordinationsrätten och tydligt innefatta:

- Ge elever rätt till prioritering av svenska och matematik upp till och med årskurs tre. Under en period skall det vara möjligt att schemamässigt göra en fullständig prioritering av svenska och matematik för de elever som är i behov av det.
- Ge elever som behöver det rätt till extra undervisningstid. Det kan handla om eftermiddagsskola, lördagsskola eller sommarskola.
- Ge elever som behöver det rätt till ytterligare utökad undervisning för att innan årskurs fyra lära sig läsa, skriva och räkna, inklusive en extra termin eller ett extra läsår om det bedöms som nödvändigt.
- Ge elever med behov av det möjlighet till extra hjälp i form av sådant som tekniska hjälpmedel, tillgång till speciallärare/specialpedagog eller läxhjälp.
- Ge elever som behöver det rätt till utökad strukturerad uppföljning av kunskapsresultaten. Detta kan exempelvis ske genom samtal med vårdnadshavare.

Garantin bör regleras i skollagen.

En läsa-skriva-räkna-garanti har likheter med vårdgarantin. På samma sätt som en vårdgaranti inte är en garanti för att alla blir friska utan för att alla ska ha tillgång till vård i rimlig tid, så kan inte en läsa-skriva-räkna-garanti ytterst garantera att alla barn verkligen lär sig läsa, räkna och skriva. Men vi kan garantera att varje barn får allt det stöd som går att sätta in. Till vårdgarantin är kopplad maktmedel för att säkerställa att den verkligen uppfylls, såsom sanktioner och möjligheten för en patient att vända sig till en annan vårdgivare. På samma sätt bör en läsa-skriva-räkna-garanti kopplas till statliga sanktioner mot huvudmän som inte ger elever det som de av lärare bedömts vara i behov av och möjlighet för elever att vända sig till annan utbildningsanordnare.

Miljöpartiet har i tidigare PM, byggd på uträkningar av ekonomen Ingvar Nilsson, kunnat påvisa att en enda ung person som inte får en ärlig chans i skolan genererar en samhällskostnad på uppemot 15 miljoner kronor. På längre sikt är det därför en stor samhällsekonomisk besparing om alla elever får möjlighet att nå skolans mål. Detta märks inte minst genom att skolan inte behöver satsa lika stora resurser på särskilda stödåtgärder senare i utbildningssystemet om eleverna blir bättre rustade för den fortsatta skolgången. Den största vinnaren är den enskilde eleven som slipper halka efter och istället utvecklar god självkänsla samt tilltro till sin egen förmåga.

Även om läsa, skriva och räknagarantin inte innebär ett utökat kommunalt åtagande, medför den ändå ökade kostnader för kommuner och andra huvudmän. Vi satsar i vår budget på resurser för en likvärdig skola för alla. Denna satsning omfattar för närvarande 1,6 miljarder och vi bedömer att detta ger utrymme för genomförandet av garantin.